

HET VERLANGEN VAN MARTHA DIJK

een genealogische roman

Colofon

ISBN: 978 94 6365 200 1

1° druk 2020

© 2020 Siep Kooi

Uitgeverij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Leeuwarden

Telefoon: 058 - 289 48 57

Vormgeving omslag en binnenwerk: Evelien Veenstra

Foto omslag: Anco van der Haar

Foto auteur: Janneke Kooi - van der Haar

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op wat voor wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur en de uitgeverij.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

SIEP KOOI

HET VERLANGEN VAN
MARTHA DIJK

een genealogische roman

 Elikser
UITGEVERIJ

Een kort ogenblik is het verlangen daar als een krankzinnigheid.
Peter Høeg*

You don't need a reason
let the day go on and on.
Enya**

* Peter Høeg, *Smilla's* gevoel voor sneeuw, pag. 99, Amsterdam,
7e druk 1997

** Enya: refrein *Wild child* uit het album *A day without rain*.
2000

Aan mijn vier kleinkinderen: Mats, Sarah, Sem en Jonathan Simen, die weliswaar niet de familienaam van het geslacht Kooi voortzetten, maar wel het DNA uit de verbintenis van hun oudbetovergrootouders (negende generatie) Roelf Pieters Kooi en Wobge Heines, op 6 mei 1764 in De Meeden, mogen doorgeven.

HET KOFFERTJE

29 december 1955

Het jaar 1955 was bijna voorbij toen ik de harde trekbel in de gang hoorde overgaan. Ik logeerde in de kerstvakantie bij opa en oma De Vries aan de Noorderbinnensingel 58 in Groningen. Oma slofte de lange gang door – waar de zwart-witte marmeren tegels het popperige huisje iets koninklijks gaven – en opende de deur. Ik hoorde een bekende stem vragen: “Is Siep hier?” Dat kon niemand anders dan Greet zijn, mijn drie jaar oudere nicht. Wat had zij hier in hemelsnaam te zoeken?

Oma De Vries antwoordde bevestigend en even later stond ze in gezelschap van mijn nicht weer in de kamer. Ik had het goed geraden.

“Ik moest Siep wat vragen,” zei Greet, half en half het woord tot mij richtend.

Op de vraag van oma of ze haar jas wilde uitdoen, schudde ze haar hoofd.

“Ik kom net bij opa en oma Kooi vandaan en ik moest vragen of Siep vanmiddag nog even kan komen.”

“Is er wat gebeurd?” vroeg ik geschrokken.

Dat bleek niet het geval. Greet wist het verder ook niet en maakte dat ze weer wegkwam. Ze groette, waarop oma haar uitliet, mij in verbazing achterlatend.

Koortsachtig dacht ik na over de reden van dit vreemde verzoek. Ik hoopte dat het niet was wat ik dacht.

Als ik in Groningen logeerde, had ik de keus tussen twee paar grootouders: opa en oma De Vries, de ouders van mijn moeder, of opa en oma Kooi, de ouders van mijn vader. De keuze was niet moeilijk: meestal koos ik voor de eerste. Bij opa en oma De Vries voelde ik me altijd erg op mijn gemak. Ik was er meer dan welkom, tenminste, wat oma De Vries betrof. Opa kon nog wel eens knorrig zijn – hij was erg op zijn rust gesteld. Het rook er altijd fris en het

was licht: de zon leek altijd de kamer binnen te stralen. Alles was netjes opgeruimd, de dingen stonden of hingen op hun vaste plaats, zoals de schaar, die altijd rechts aan de schoorsteenmantel hing. Daar hield ik van. En dan natuurlijk het in mijn ogen altijd brandende theelichtje met het rustgevende groene licht, waartegen het uitgesneden molentje scherp afstak. Het stond op de theetafel onder het vertrouwde tikken van de reguleur, die door toedoen van opa precies de juiste tijd aangaf. Maar wat misschien het belangrijkste was: ik werd er enorm verwend. Dat kwam niet zozeer door opa, die ‘n zunege Paiter’ was zoals oma vaak zei, maar door oma zelf, voor wie ik een soort prinsje was, een afgodje misschien. Ze vond het prima als ik urenlang aan de knoppen van het bakelieten Philips-radiooestel draaide en de wijzer voorzichtig langs de verlichte afstemschaal met al die geheimzinnige zenders zoals Talinn, Sundsvall, Reykjavik, Athlone, Motala en Lahti schoof, om als vanuit een andere wereld stemmen, die ik niet verstond, en muziek te horen. Zoiets hadden wij thuis niet met onze ‘distributieradio’ van de draadomroep, met slechts twee zenders.

In de familie was ik, behalve mijn vader uiteraard, nagenoeg de enige persoon van het mannelijk geslacht in een vrijwel louter uit vrouwen bestaande familie. Oma had zelf heel graag jongens gewild, maar ze kreeg drie dochters, van wie de jongste – mijn moeder – dan maar een jongensnaam moest hebben: Fenno, naar haar grootvader van vaders kant: Fenno de Vries. Omdat de ambtenaar van de burgerlijke stand in Rotterdam, waar ze toen woonden, deze Groningse jongensnaam voor een meisje niet accepteerde bij de aangifte – ze werd geboren in de Noordsingel-gevangenis, waar opa op dat moment gevangenisbewaarder was – werd hij naar huis gestuurd om te overleggen wat het dan moest worden. Ze kozen voor Fennolina. Een aparte naam waar mijn moeder later wel trots op was, al zou het besef dat ze eigenlijk een jongen had moeten zijn, haar naderhand wel het nodige verdriet bezorgen.

Het valt echter te betwijfelen of opa De Vries een tweede gang naar het gemeentehuis heeft gemaakt. Het familieboekje van de ‘echtgenooten’ Jan de Vries en Marchien Schut vermeldt wel in sierlijke letters hun eerste en tweede kind: Jantje de Vries, geboren op 19 november 1910 te Bedum en Elizabeth de Vries, geboren op

29 augustus 1912 in Groningen, voorzien van indrukwekkende stempels van beide gemeenten, maar het derde kind, Fennolina de Vries, geboren op 5 november 1916 in Rotterdam, is er in onbeholpen letters met potlood bijgeschreven. Het gemeentestempel ontbreekt! De geheimzinnige min- en plustekens achter de naam Fennolina roepen vragen op. Het heeft er alle schijn van dat het oma De Vries was, die deze pagina heeft ingevuld. Opa De Vries kan het niet geweest zijn. Opa stond bekend om zijn bijzonder sierlijk gekalligrafeerde letters, waar hij erg trots op was. Dit handschrift zat waarschijnlijk in zijn genen. De handtekeningen van zijn grootvader Timon Klaassens de Vries, landbouwer, onder enkele akten, zijn van dezelfde allure. Ook het handschrift van mijn moeder, Fennolina, bezat vergelijkbare karakteristieken.

Hoe ik ook mijn best deed, in het geboorteregister van de gemeente Rotterdam is de naam van mijn moeder niet terug te vinden!

Wel staat zij in het doopboekje van de Nederlands Hervormde Gemeente in Rotterdam ingeschreven: ‘Uitgereikt bij den doop van Fennolina, geboren 5 november 1916’ – gedagtekend een jaar na haar geboorte: 9 december 1917.

In het huwelijksboekje van mijn ouders – ze trouwden op 13 juni 1940 te Groningen – is er geen vuiltje aan de lucht. ‘Kooi, Jacob Hindrik’ is gewoon op die datum getrouwd met ‘De Vries, Fennolina, geboren te Rotterdam, den 5den November 1916, dochter van De Vries, Jan en Schut, Marchien.’

Zouden opa en oma De Vries de mogelijkheid hebben gehad om genealogisch onderzoek te doen, dan hadden ze kunnen ontdekken dat de gewraakte naam Fenno weliswaar een jongensnaam was, maar eveneens dat Fenno Tiemens de Vries, de vader van Jan de Vries, vernoemd was naar zijn grootmoeder: Fenje Pieters! Die wetenschap had heel wat ellende in het leven van mijn moeder kunnen voorkomen. Wij hebben deze naam in ere gehouden door onze oudste dochter Fenke te noemen.

Opa de Vries was iemand van twaalf ambachten en dertien ongelukken, zei oma altijd. Zo was hij in zijn jeugd lakstoker geweest, had in een rijwielfabriek gewerkt, was jarenlang wissellooper bij Van Gend & Loos in Groningen geweest, en had ten slotte

een kruidenierszaakje in de Violenstraat gehad en nog vele andere dingen gedaan, die ik allang vergeten was.

Dan is er nog die verzwegen geschiedenis die nauwelijks voorstelbaar is, maar toch een hoog waarheidsgehalte moet hebben. Het verhaal gaat dat toen mijn moeder geboren werd, de teleurstelling bij zowel opa als oma De Vries zo groot was, dat ze hun nieuwe kind nauwelijks konden accepteren. Waar was die jongen, op wie ze zo vurig hadden gehoopt? Opa wist dat op dezelfde dag de vrouw van een arme turfschipper ergens in de Rotterdamse haven, die louter zoons had en graag een dochter wilde hebben, weer van een zoon was bevallen. Nog diezelfde dag toog hij naar de schipper met de vraag of ze hun pasgeboren kinderen niet beter konden ruilen. Daar hoefde toch niemand achter te komen, dacht hij in zijn naïviteit. Toen hij echter het roefje binnenkwam en zag dat het krijsende wurm berg en rood haar had, bedacht hij zich en keerde opgelucht huiswaarts. Het was klaarblijkelijk toch niet zo'n goed idee geweest.

Om terug te komen op mijn voorkeur voor opa en oma De Vries: achteraf denk ik weleens dat oma en ik een buitengewone aantrekkingskracht tot elkaar hadden – ik hield van haar. Zo herinner ik mij nog altijd de geur van haar lange grijze haar, dat ik 's ochtends mocht borstelen, voordat zij het in een wrong opstak. Ik kon tijden stil naar haar zitten kijken als ze aan het breien was, luisterend naar het driftige tikken van de pennen. Ik genoot ervan als ik de wol mocht ophouden als ze weer eens een nieuwe knot tot een kluwen moest opwinden. Pas veel later kreeg ik door dat oma De Vries eigenlijk een soort tweede moeder voor mij was. Ik hield ook van mijn moeder, maar onbewust moet ik de rivaliteit tussen moeder en dochter hebben gevoeld, die ik vrijwel zeker zal hebben uitgebuit – kind tussen twee vrouwen.

Het was er altijd sfeervol, zeker nu rond de kerstdagen, zonder de obligate kerstboom die bij iedereen stond, maar met de kamer vol geurend dennengroen, flakkerende kaarsen overal, de altijd aanwezige hyacinten, die mij met hun proustiaanse herinneringskracht voor altijd bij oma De Vries zouden terugbrengen, al had ik daar in die tijd uiteraard nog geen weet van.

Mijn geluk werd echter wreed verstoord door de vraag van

Greet, die mij erop wees dat ik ook nog andere grootouders had, die uiteraard wisten dat ik in Groningen was, maar die ik nog niet bezocht had. Nu lieten ze mij op deze manier weten dat zij ook beslag op mij wilden leggen. Natuurlijk had mijn moeder gezegd dat ik ook bij hen langs moest gaan, maar dat was er nog niet van gekomen en over niet al te lange tijd moest ik weer naar huis. Ik schaamde me diep.

“Dan moest je meteen maar gaan,” zei oma, toen ze de kamer weer binnenkwam nadat ze Greet had uitgelaten. “Om vijf uur is het donker en ik wil niet dat je dan alleen over straat gaat. Trouwens, om zes uur gaan we eten, dan komt pa ook thuis.”

Ze had gelijk, al protesteerde ik tegen dat ‘alleen op straat in het donker’. Ik was per slot van rekening veertien jaar, een boom van een vent, vond ikzelf – wie durfde mij wat te doen?

Hoofdschuddend controleerde oma of ik mijn jas wel dicht had, mijn sjaal goed om had en mijn muts wel ver genoeg over mijn oren zat. Na een vluchtige kus deed ik de deur achter me dicht en sloeg linksaf het Noorderplantsoen in, waar het huis van opa en oma De Vries op uitkeek.

Ik kwam hier graag: de slingerende paden, de flauwe verhoging in het landschap die wij ‘de berg’ noemden, de vijver, de met bomen omgeven waterpartijen en uiteraard de restanten van het bolwerk, dat eens heel Groningen moest hebben omzoomd. Koos je voor die route, dan kon je over al die lage arbeidershuisjes heen kijken die in de luwte van de nu nutteloze verdedigingswerken lagen. Zoiets had je bij ons in Lemmer niet.

Ik nam de snelste weg en kwam al gauw aan bij het einde van het plantsoen, waar ik de Noorderbrug overstak, langs de gebouwen van de sterrenwacht liep en de wijk in dook waar alle straten namen van Hollandse negentiende-eeuwse schilders droegen. Een saaie buurt, vond ik, waar de vrij hoge huizen zonder voortuintjes aan de smalle trottoirs stonden – geen sprankje groen te bekennen.

Ik trok aan de bel van het pand aan de Jozef Israëlsstraat 59a, en niet lang daarna hoorde ik hoe er hard aan het koord getrokken werd, waarna de deur voor mij openzwaaide. Direct na de deur

was er een lange, steile trap naar boven. Ik keek omhoog en zag in het schemerduister opa Kooi staan, nog met het koord in zijn hand.

“Hier ben ik, opa!” riep ik, de deur achter me sluitend en de klim naar boven beginnend. Meteen wist ik weer waarom ik hier minder graag kwam dan bij opa en oma De Vries. De overloop, bovenaan de trap, lag vrijwel geheel in het schemerduister gehuld. Het enige daglicht kwam door een tuimelraam naar binnen, hoog boven een tweede trap die naar de volgende etage leidde. Ook kwam er wat licht binnen door de toevallig openstaande deuren van de vertreken die op de overloop uitkwamen, waaronder de keuken, zodat er doorgaans een doordringende etenslucht hing, die ik niet prettig vond. Het kamertje waar opa en oma sliepen kwam er eveneens op uit. Ik noemde die kamer ‘het kantoortje’, omdat er een groot bureau stond waaraan ik graag zat te tekenen of te schrijven. Ik nam me voor daar straks nog even naar binnen te lopen.

Ik groette opa Kooi hartelijk, rook de geur van pijptabak en sigaren die altijd om hem heen zweefde, hing mijn jas aan de kapstok, legde de sjaal en muts erbovenop, en was me even bewust van het vertrouwde, trage tikken van de antieke Friese staartklok, die in het trappenhuis hing. Die klok had hij van zijn ouders geërfd, van zijn vader, die net als hij Simen Kooi geheten had, en zijn moeder, met de voor mij altijd grappig klinkende naam Wilhelmina bij 't Werk. Omdat mijn doopnaam ook Simen was, ging ik ervan uit dat ik die klok later zou krijgen, maar eerst ging hij nog naar mijn vader en moeder, dus ik moest nog even geduld hebben. Na ‘mijn Fries’ als een oude bekende toegeknipt te hebben, volgde ik opa de huiskamer in.

Ook daar was het altijd vrij donker, mede veroorzaakt door de in mijn ogen treurige kleedjes die overal lagen of hingen. Aan niets was te merken dat het bijna kerst was. Oma Kooi zat met haar eeuwig, vormloze jurk in haar leunstoel, pal naast de fors brandende kachel. Ik schrok toen ik haar zag. Ze wilde me geen kus geven.

“Bin verkòlms jong. 'k Heb aalweg n drup aan neus.”

Nou, dat zag ik ook wel. Ze had twee punten van een grote zakdoek in beide neusgaten gepropt en ondersteunde de hele constructie met haar handen, om te voorkomen dat de zakdoek op haar schoot viel.

Ik gaf haar een hand en ging naast haar zitten, tegenover opa, die inmiddels aan de andere kant van de kachel in zijn rookstoel was gaan zitten en een verse sigaar opstak. Het hele vertrek was vervuld van tabaksgeur.

“Fijn dat je er bent, jong,” zei oma. “Dus Greet is al bij jullie langs geweest.”

Ik knikte en probeerde naar woorden te zoeken die moesten verklaren waarom ik niet eerder gekomen was, maar kon ze niet vinden, al had ik dat de hele wandeling geprobeerd – natuurlijk niet, er waren immers geen woorden voor.

Ik zei dat ik het vervelend voor haar vond dat ze ziek was, en dat ik hoopte dat ze gauw zou opknappen. Het zou wel loslopen, dacht ze.

Na nog wat heen en weer gepraat te hebben, richtte oma het woord tot opa, die zoals gewoonlijk nog niet veel gezegd had. “Nu moest je het maar pakken, pa, dan kan Siep weer terug naar de De Vriezen, als hij dat wil.”

Nog altijd had ik geen idee van de dringende reden van mijn aanwezigheid hier. Er was toch meer aan de hand dan dat het louter om een ziekenbezoekje ging.

Opa ging staan, liep naar het omhooggeklapte opklapbed, waarvan de onderkant aan het gezicht onttrokken werd door een bruinachtig gordijn – ik had altijd het idee dat bij hen in elk vertrek omhooggeklapte opklapbedden stonden – en pakte van de ombouw, vol met fotolijstjes en koperen voorwerpjes waaronder een Eiffeltoren, een tafelbel en de drie bekende ‘horen, zien en zwijgen’-aapjes, een klein plat doosje, dat hij mij overhandigde.

“Een kerstcadeautje voor jou, mien jong,” zei hij. “Wees er voorzichtig mee – het is breekbaar.”

De kleuren schoten me alle kanten uit. Ze hadden een kerstcadeau voor mij gekocht, terwijl ik nog niet eens het fatsoen had kunnen opbrengen om ze een keertje op eigen initiatief te bezoeken. Ik durfde het nauwelijks uit te pakken.

“Toe maar, jong, maak het maar open,” moedigde oma mij aan.

Ik besefte eens te meer hoe ik hen verwaarloosd had, en hoeveel ze desondanks van mij hielden. Zij, die altijd zo lief voor mij waren, maar wat gaf ik ze terug? Bovendien was ik de enige loot

van die tak van de Kooi-familie die voor verdere uitgroei voor dat gedeelte van de stamboom kon zorgen. Mijn vader had het daar weleens over gehad. Opa en oma Kooi hadden twee kinderen, Jacob Hindrik Kooi, mijn vader dus – die Jaap genoemd werd – en een dochter, Wilhelmina Kooi – voor ons tante Mien – de moeder van Greet. Tussen hen zat overigens tien jaar verschil. Wel was er nog een doodgeboren jongetje geweest, maar daarover werd nooit gepraat. Ikzelf had twee zussen. Tante Mien, die met Derk Horringa getrouwd was, had drie dochters – de enige nichten die ik had. Neven had ik niet. We waren een kleine familie. Genealogisch gezien rustte er een grote verantwoordelijkheid op mij.

Met bevende vingers maakte ik het pakje open. Toen het papier eraf was, werd al snel duidelijk wat erin zat: een horloge. In een beschamende flits zag ik een kinderachtig nephorloge voor me zoals ik al een aantal keren met Sinterklaas had gekregen. Dat het een echt horloge zou zijn, wilde er bij mij niet in. Wie had er op mijn leeftijd nu een horloge, ik kende niemand die zo iets bezat.

Eindelijk was het doosje open en tot mijn verrassing zag ik een echt, tikkend horloge met een bruin leren bandje tussen witte watten liggen. Het wees 4.30 uur aan, de tijd van dat moment.

“Een horloge,” stamelde ik, het voor mijn oor houdend. “En het tikt ook nog – een echt horloge.”

Opa en oma Kooi, die vol spanning toegekeken hadden, schoten in de lach. “Ja, natuurlijk. Wat dacht jij dan?” zei oma guitig. “Dacht je dat het een chocoladehorloge was? Vind je het mooi?”

De spanning was gebroken. We lachten nu alle drie.

“Doe het eens om,” zei opa. “Dan kunnen we eens zien hoe het lijkt.”

Moeizaam probeerde ik het met mijn ene hand om mijn pols te krijgen, en na veel gehannes lukte het mij het gespje dicht te maken. Ik was nog steeds sprakeloos. Een echt horloge, voor mij? Trots als een haan met stront aan zijn poten, zou mijn vader zeggen, hield ik mijn arm omhoog.

“Het is een echte Olma, kijk maar,” zei opa, mij bij mijn pols pakkend. “Deze week bij de Hema gekocht. Er zit wel een jaar garantie op.”

Ik knikte, nog steeds te beduusd om wat te zeggen. Niet alleen

vanwege het schitterende cadeau, maar vooral vanwege mijn grote schaamte. Het leek wel of ze met dit cadeau, dat naar mijn idee een vermogen gekost moest hebben, mijn aandacht hadden ‘gekocht’, omdat ze die op natuurlijke wijze van mij niet kregen.

Ik vloog ze om de hals, mij nu niets aantrekkelijk van het verweer van oma dat ze verkouden was. Haar zakdoek was uit haar neus gevallen. Het snot liep werkelijk druppelsgewijs omlaag, maar het kon me niets schelen.

“Ik vind het prachtig!” riep ik. “Maar ik ben toch veel te jong voor een horloge?”

Ze lachten.

“Je bent al veertien!” zei oma. “Trouwens, dit horloge gaat je leven lang mee. Daarom heeft opa de datum erin gegraveerd – zo heet dat toch? Doe het maar eens af.”

Verbaasd deed ik het horloge weer af en bekeek de achterkant. Aanvankelijk zag ik niets, behalve het serienummer 5101 en de woorden ‘*stainless steelback*’, maar toen ik het wat bewoog, zag ik dat opa er met een scherp voorwerp de onbeholpen cijfers ‘29-12-55’ in had gekrast.

“29 december 1955, maar dat is vandaag!” zei ik verrast. “Dan heeft opa dat nu gedaan!”

“Nee, gisteren,” lachte opa. “Maar we wisten dat Greet vandaag komen zou en die kon jou dan waarschuwen. Ik had geen zin om in de kou dat eind naar de Noorderbinnensingel te lopen, en oma ook niet, die mag er niet uit.”

Weer die schaamte, en ter plekke nam ik mij voor meer bij ze te gaan logeren. Dan moest ik mij maar over mijn belachelijke vooroordelen heen zetten. Ik deed het horloge weer om en voelde me oneindig gelukkig. We dronken een glas limonade, ik ondertussen steeds naar mijn onverwachte aanwinst kijkend. Het was een rijk bezit.

“Ik ga het alleen zondags omdoen,” zei ik ineens. “Als ik door de week met de jongens aan het spelen ben, gaat het misschien stuk en dat wil ik niet.”

Ze knikten.

Daarop zei oma ineens tot mijn verbazing: “Maar als je nu weggaat, moet je het ook maar niet omdoen. Pa en moe De Vries hoeven

niet te weten dat je een horloge van ons hebt gekregen. Stop het maar in je zak en als je daar bent in je tas.”

Even begreep ik niet goed wat de reden van die opmerking zou kunnen zijn, maar na enige tijd snapte ik het. Ik zei dat ik het zou doen, al bleef ik het vreemd vinden.

“Als ze vragen waarom ik naar jullie toe moest, zal ik zeggen dat oma ziek was,” zei ik, een bondje sluitend.

“Maar dan nu iets heel anders,” zei opa Kooi, veelbetekenend naar oma kijkend.

Ik had eigenlijk al half en half besloten om weg te gaan. Het begon donker te worden en ik moest uiterlijk om zes uur op de Noorderbinnensingel zijn.

“Of zullen we hem dat maar later vertellen.”

Oma schudde haar hoofd. “Dan had je beter niets kunnen zeggen, want nu is Siep natuurlijk nieuwsgierig geworden.”

Daar had ze helemaal gelijk in. Ik had geen idee van wat er komen zou.

“Eventjes dan,” zei opa. “We kunnen het er later nog weleens langer over hebben. Tenminste, als we tijd van leven hebben.”

Ik schrok, terwijl opa naar het kantoortje liep. Niet dat opa Kooi zo’n grote administratie had – eigenlijk had ik er geen idee van wat hij deed of vroeger had gedaan. Hij was voor mij altijd al een oude man geweest die niet, of niet meer, werkte. Opa was in 1875 in Roodeschool in het uiterste noorden van de provincie Groningen geboren, een mooi jaartal, dat ik altijd goed kon onthouden. Hij was op 25 september negenenzeventig jaar geworden, al zei ik liever: hij is bijna tachtig. Oma was beduidend jonger. Ze was in Winschoten op 28 januari 1884 geboren en werd over een maand tweeënzeventig jaar. In het voorjaar hadden we hun vijftigjarig huwelijk gevierd – op 1 april 1905 waren ze in Hoogkerk bij Groningen getrouwd.

Opa had altijd iets met paarden gehad. In zijn jonge jaren had hij een tijdlang in Duitsland met paarden gewerkt en later was hij koetsier in Winschoten geworden, waar hij oma had leren kennen en waar ze na hun huwelijk gingen wonen. Op 28 augustus – Gronings ontzet – ging ik steevast met opa Kooi naar de paardenkeuring op de Grote Markt. Hij kende alle paardenrassen.

Nee, de kost werd door oma verdiend, die als hospita voor hele generaties studenten had gezorgd. Ze verhuurde kamers op de bovenverdieping en bracht de studenten hun avondeten. Ik kwam er weleens eentje op de trap tegen. Voor mij waren het mensen uit een wereld die ik niet kende en waartoe ik nooit zou behoren, al had ik dan natuurlijk al wel een horloge! Ook was er een juffrouw, die de grote voorkamer bewoonde. Ze was onderwijzeres. Als ik in de zomervakantie weleens bij opa en oma Kooi logeerde – dat gebeurde heus wel – sliep ik op een van de kamers van de studenten. Ik vond dat eng, want stel dat die student juist besloten had die nacht op zijn kamer te gaan slapen, maar oma zag daar geen been in. “De Roest komt pas over twee maanden terug. Hij wordt dominee, dus die vindt dat niet erg,” zei ze dan niet zonder trots, en ik wist dat ze gelijk had.

Toen opa de kamer weer binnenkwam, had hij een oud, rieten koffertje met een leren riempje erom in zijn hand. Hij zette het voorzichtig op tafel en begon te vertellen wat er in dat koffertje zat. Schriften, volgeschreven met allerlei gegevens over het verleden van onze familie, door een vrouw die niet eens onze familienaam droeg – Martha Dijk heette ze – maar ze was getrouwd met ene Klaas Kooi. Daar kon ik mij wel iets bij voorstellen. Ik luisterde ademloos, niet wetend wat ik hoorde. Opa en oma hadden besloten mij dat koffertje te geven als ik ouder was, maar dan wist ik het nu alvast. Geen van ons drieën had in de gaten dat het intussen bijna donker was geworden. Waar was de tijd gebleven? In de verte hoorde ik de sonore klanken van de Fries, maar ik dacht er niet aan ze te tellen, zoals ik anders altijd deed. Ik was volkomen beduusd.

Oma keek mij aan. “Dat is wat, niet?” zei ze. “Wil je er even in kijken?”

Ik knikte en zag hoe opa het gespje losmaakte en het deksel eraf haalde. Bovenop lag een enveloppe, dat leeg was. Hij gromde. Er hadden een paar foto’s in gezeten, maar die waren er blijkbaar door het vervoer uit gevallen en op de bodem terechtgekomen. Hij rommelde tussen de cahiers, die er wel erg oud uitzagen, vond ik, en viste de foto’s op.

“We laten die schriften nu maar liggen,” zei hij, “dat komt later wel, maar de foto’s kun je wel even bekijken.”

Hij pakte een fotootje dat amper tweemaal zo groot was als mijn nieuwe horloge.

“In dat huisje ben ik geboren, knul. Dat was in Roodeschool. Ik weet niet of het er nog staat – ik ben er lang niet geweest. Er wordt zoveel afgebroken tegenwoordig. Dat is maar goed ook, sommige huisjes waren niet meer dan krotten. En dat je daar met vaak meer dan tien mensen woonde. Dat kunnen we ons nu niet meer voorstellen. Bedsteden boven elkaar, of hangend boven een sloot.”

Ik keek hem niet-begrijpend aan. Hij lachte. “Dat zal ik je later nog weleens vertellen,” – hij pakte een andere foto – “kijk, dit is mijn vader, jouw overgrootvader dus. Die heette ook Siemen, net als jij, maar dan met i-e, Siemen Jans. Hij is in 1906 overleden, een jaar nadat moe en ik in Hoogkerk getrouwd waren. Pa en ma waren allebei op ons huwelijk aanwezig. Hij werd vijfenzeventig jaar, en dit is mijn moeder, Wilhelmina bij ’t Werk, die ook vijfenzeventig was toen ze in ’13 overleed. Ze heeft dus nog een hele tijd alleen in dat huisje gewoond, al trok een nichtje van haar, Wilhelmina Kooi, die een paar jaar na ons met Pieter Weessies is getrouwd, bij haar in om te helpen – ma was in de loop der jaren nogal dik geworden en had hulp nodig. Later zijn de Weessies’ naar Amerika geëmigreerd – we hebben nog een tijdje gecorrespondeerd, die brieven moeten nog wel ergens liggen. Ik zal de postzegels er weleens voor je af weken, maar ik denk dat je zo langzamerhand weg moet.”

Het was intussen bijna helemaal donker geworden in de kamer. Oma stond op en knipte het licht aan.

“Hoe laat is het, eigenlijk?” vroeg ze, nadrukkelijk naar mijn pols kijkend. Ik schrok. O ja, ik had een horloge, maar ik negeerde haar vraag. Opa bekeek een oude foto.

Hij lachte naar oma. “Nog even, moe, die moet Siep ook nog even zien.”

Hij hield mij een ansichtkaart voor, waarop een hotel te zien was met daarvoor twee koetsen – koetsiers met hoge hoed op de bok – elk bespannen met twee paarden.

“Kijk, die linkse, dat ben ik. Die hoed draag ik nog wel eens bij bijzondere gelegenheden. Ik werkte toen bij hotel Giesen, dat ook een stalhouderij was, in Winschoten, en moest passagiers van het station halen en brengen. Dat was mooi werk. Ja, wij woonden toen in